

" प्रश्न बैंक "

①

कक्षा - पूर्वमध्यमा द्वितीयखण्ड (10वीं)

विषय - दर्शन

विषय कोड - 1010

1- बहुविकल्पीयसम्वन्धित	—	115 प्रश्न
2- अतिलघुत्तरीय प्रश्न	—	20 प्रश्न
3- लघुत्तरीय प्रश्न	—	15 प्रश्न
4- दीर्घ उत्तरीय प्रश्न	—	07 प्रश्न
5- विश्लेषणात्मक प्रश्न	—	04 प्रश्न
		<hr/>
		161 प्रश्न

" वस्तुनिष्ठ प्रश्नाः "

1- समुचित विकल्पं चित्वा लिखत ।

(क) हेत्वाभासाः कतिविधाः ?

(1) पञ्चविधाः (2) अष्टविधाः (3) सप्तविधाः (4) षड्विधाः

(ख) तर्कसंग्रह इति ग्रन्थस्य प्रणेता कः ?

(1) बाणभट्टः (2) मयूरभट्टः (3) अन्नम्भट्टः (4) जगन्नाथः

(ग) अन्वयव्यतिरेकी कस्य भेदः ?

(1) व्याप्तेः (2) अवयवस्य (3) अनुमानस्य (4) लिङ्गस्य

(घ) प्रागभावः कथ्यते ?

(1) अनादि सादन्तः (2) सादिरनन्तः (3) विशेषः (4) सामान्यः

(ङ) कतिधा कर्मः ?

(1) त्रिधा (2) पञ्चधा (3) द्विधा (4) चतुर्धा

(च) संज्ञासंज्ञि सम्बन्धज्ञानोऽस्ति ?

(1) उपमितिः (2) शब्दः (3) अनुमितिः (4) यथार्थवक्ताः

(छ) पराडपरा कस्य भेदात् ?

(1) विशेषः (2) सामान्यः (3) कर्मः (4) धर्मः

②

(ज) अनुमानम् अस्ति ?

- (1) परामर्शजन्यम् (2) व्याप्तिः (3) व्याप्तिविशिष्ट (4) अनुमितिकरणम्

(क) त्रैकालिक संसर्गादवच्छिन्न प्रतियोगिताकोऽभावः कः ?

- (1) प्रागभावः (2) प्रपूर्वासाऽभावः (3) अत्यन्ताऽभावः (4) अन्योन्याऽभावः

(ख) विप्रकृष्ट संयोग हेतुः कः भवति ?

- (1) आत्मनः (2) प्रसारणम् (3) संस्कारस्य (4) भावनायाः

(ग) नित्य सम्बन्धः कः भवति ?

- (1) संस्कारः (2) धर्मः (3) विशेषः (4) समवायः

(घ) अयथार्थानुभवः कति विधः ?

- (1) पञ्चविधः (2) त्रिविधः (3) चतुर्विधः (4) षट् विधः

(ङ) तर्कसंग्रहोपरि पदकृत्यस्य रचनाकारः कः ?

- (1) पाणिनिः (2) चन्द्रजसिंहः (3) अन्नभट्टः (4) मयूरभट्टः

(च) अनुमितिः अस्ति ?

- (1) वह्निव्याप्तः (2) परामर्शजन्यम् (3) सादृश्यनियमः (4) अनुमितिकर्म

(छ) शब्दः कस्य करणं भवति ?

- (1) वाक्यार्थज्ञानस्य (2) शब्दज्ञानस्य (3) वाक्यस्य (4) शब्द प्रमावस्य

(ज) प्रभाजन्या भवति ?

- (1) यथार्थाः (2) अयथार्थाः (3) संयोगः (4) स्नेहः ।

(झ) उद्वदेश संयोग हेतुः कः भवति ?

- (1) प्रसारणम् (2) अपक्षेपणम् (3) उत्क्षेपणम् (4) गमनम्

(ञ) प्रपूर्वासाऽभावः कथ्यते ?

- (1) अनादिसाऽन्तः (2) सादिरन्तः (3) यथार्थाः (4) व्याप्तिः

(ट) अनैकान्तिक हेत्वाभासाः कति विधः ?

- (1) द्विविधः (2) त्रिविधः (3) पञ्चविधः (4) षड्विधः

(फ) सन्दिग्ध साध्यवान को भवति ?

- (1) व्याप्तिः (2) विपक्षः (3) सपक्षः (4) पक्षः

2 - (यथायोग्यं योजयत् :-)

(क)	1 - चलनात्मकम्	1 - पदसमूहः
	2 - उर्ध्वदेशसंयोगहेतुः	2 - पदम्
	3 - अधोदेशसंयोगहेतुः	3 - कर्मः
	4 - शक्तम्	4 - उत्क्षेपणम्
	5 - वाक्यम्	5 - अपक्षेपणम्

(ख)	1 - अभावः	1 - द्विविधः
	2 - लिङ्गः	2 - पञ्चविधः
	3 - ट्वाभासाः	3 - द्विविधः
	4 - सामान्यः	4 - लिङ्गत्रिविधः
	5 - अनुभवः	5 - चतुर्विधः

(ग)	1 - उष्णस्पर्शवान्	1 - अनैकान्तिकः
	2 - सपक्षः	2 - त्रिभेदाः
	3 - सव्यभिचारोः	3 - संज्ञासंज्ञिसम्बन्धत्वज्ञानम्
	4 - असिद्धः	4 - निश्चितसाध्यवान्
	5 - उपमितिः	5 - वायुः

- (घ) 1- अनुमितिः 1- अनुमानम्
 2- साहचर्यनियमोः 2- द्विविधः
 3- स्वार्थः 3- पक्षः
 4- अनुमानम् 4- व्याप्तिः
 5- सन्दिग्धसाध्यवान् 5- परामर्शजन्यम्

- (ङ.) 1- विप्रकृष्टसंयोगहेतुः 1- अनुञ्चनम्
 2- नित्यसम्बन्धः 2- त्रिविधम्
 3- सन्निकृष्टसंयोगहेतुः 3- धर्मः
 4- संस्कारः 4- समवाय
 5- विहितकर्मजन्यः 5- प्रसारणम्

3- (रिक्तस्थानानि पूरयत)

- 1- (क) मिथ्याज्ञानं ----- ।
 (ख) वेदविहितकर्मजन्यः ----- ।
 (ग) व्याप्तिविशिष्ट ----- ज्ञानं परामर्श ।
 (घ) बालानां सुखबोधाय ----- तर्कसंग्रहः ।
 (ङ) ----- अनुमानम् ।
- 2- (क) नित्यसम्बन्धः ----- ।
 (ख) निषिद्धकर्मजन्य ----- ।
 (ग) सर्वेषाम् ----- सुखम् ।
 (घ) नित्यद्रव्यवृत्तयो ----- विशेषः ।
 (ङ) अन्वयमात्र ----- केवलान्वयि ।

- 3 - (क) निधाय हृदि विश्वेशं ----- गुरुवन्दनम् ।
 (ख) यत्र-यत्र ----- तत्रवत्राग्नि ।
 (ग) आत्त ----- शब्दः ।
 (घ) वाक्याऽर्थज्ञानं ----- ।
 (ङ) सन्दिग्ध साध्यवान ----- ।

- 4 - (क) सर्वसपक्ष ----- व्यावृत्तः ।
 (ख) पर्वतो ----- इतिप्रतिज्ञा
 (ग) संज्ञा ----- उपमितिः
 (घ) निश्चित साध्याऽभावान् ----- ।
 (ङ) वाक्यं ----- समूहः ।

- 5 - (क) यत्र वह्निर्नास्ति ----- नाऽस्ति ।
 (ख) अनादि ----- प्रागभावः ।
 (ग) प्रतिकूल ----- दुःखम् ।
 (घ) प्रमाजन्याः ----- ।
 (ङ) सन्निकृष्ट संयोग हेतुः ----- ।

④ सत्य कथनानां समक्षे 'आम' असत्य कथनानां समक्षे 'न' इति लिखत ।
 _____ X _____ X _____

- 1 - (क) अनुमानं पञ्चधा भवति ।
 (ख) उर्ध्वदिश संयोग हेतु अपक्षेपणम् ।
 (ग) व्याप्ति विशिष्ट पक्षधर्मज्ञानं व्याप्ति ।
 (घ) उपमिति करणं अनुमानम् ।
 ⑨ (ङ) तर्क संग्रह इति ग्रन्थस्य रचनाकारः मयूरभट्ट विद्यते ।

- 2 - (क) तर्क संग्रहोपरि पदकृत्यस्य रचनाकारः चन्द्रजसिंहः विद्यते ।
(ख) सामान्यं द्विविधः
(ग) अधोदेश संयोग हेतु उत्क्षेपणम् ।
(घ) अप्रमाजन्य यथार्थः ।
(ङ) प्रमाजन्या अयथार्था ।

- 3 - (क) वाक्यं द्विविधं वैदिकलौकिकं च ।
(ख) आत्स्नु यथाऽर्थवक्ता ।
(ग) पदानाम् विलम्बेनोच्चारण योग्यता ।
(घ) निष्कृष्ट कर्मजन्यस्त्वधर्मः ।
(ङ) अर्थाऽबाधो योग्यता ।

- 4 - (क) उपमितिकरणम् उपमानम् ।
(ख) धूमवत्त्वादिति हेतुः
(ग) विशेषण विशेष्यभावः सन्निकर्षः ।
(घ) सन्दिग्ध साध्यवान् विपक्षः ।
(ङ) शयौ यौ धूमवान् स स वह्निमानित्युदाहरणम् ।

- (क) कतिधा कर्मः ?
- (ख) का निवृत्ति ?
- (ग) आप्तः कः ?
- (घ) कति पदार्थाः ?
- (ङ) अभावः कति प्रकारकः ?
- (च) पक्षः कः ?
- (छ) विपर्ययः कः ?
- (ज) का शक्तिः ?
- (झ) समवायः कति प्रकारकः ?
- (ञ) किं दुरवम् ?
- (ट) धर्मः कः ?
- (ठ) यथार्थ वक्ता का ?
- (ड) असिद्धः कति भेदाः ?
- (ढ) का अनुमितिः ?
- (ण) कः शब्दः ?
- (त) शब्दः कतिविधः ?
- (थ) शीतस्पर्शव्यायः किम् लक्षणम् ?
- (द) उपाधि कति प्रकारकाः ?
- (ध) किं सुखम् ?
- (न) अयथार्थः कः ?
- (प) वेद विहित कर्मजन्यः कः ?
- (फ) शान्नाधिकरणम् किम् लक्षणम् ?
- (ब) कति पदार्थाः ?
- (भ) धूमानुमाने पर्वतः कः ?
- (म) पृथिवी लक्षणं किम् ?

6 - [अतिलघुत्तराया प्रश्नाः]

- (क) आत्मनो लक्षणं किम् ?
- (ख) केपञ्चावयवाः
- (ग) हेतुः कः ?
- (घ) सामान्यं नाम किम् ?
- (ङ) अनुमानम् नाम किम् ?
- (च) प्रतिज्ञा का ?
- (छ) शब्दः कुत्र लिखति ?
- (ज) सामान्यं कति विधम् ?
- (झ) कः सत्प्रतिपक्षः ?
- (ञ) कः सन्निधिः ?
- (ट) सामान्यं नाम किम् ?
- (ठ) आकुञ्चन कर्मनो लक्षणं लिखन्तु ?
- (ड) स्मृतेः स्वरूपं किम् ?
- (ढ) हेत्वा भासा कति तेषां नामानि लिखतु
- (ण) कर्मणः किं लक्षणम् ?
- (त) उपमितेः स्वरूपं किम् ?
- (थ) वाक्यार्थं शानिं कः कथ्यते ?
- (द) प्रत्यक्षस्य लक्षणं किम् ?
- (प) अधोदेश संयोग हेतुः कः भवति ?
- (न) सव्यभिचारस्यापरं नाम किम्

7 - [लघुत्तरीया प्रश्नाः]

9

- (क) कर्मणां नामानि लिखत ।
(ख) तर्कसंग्रहस्य कोट्यः ?
(ग) प्रागभावस्य लक्षणं किम् ?
(घ) उपमितेः स्वरूपं किम् ?
(ङ) सामान्यकति तेषां नामानि लिखत ?
(च) परार्थानुमानं किम् ?
(द) अपक्षेपणस्य लक्षणं लिखत ?
(ज) प्रध्वांसस्य लक्षणं किम् ?
(झ) सत्प्रतिपक्षं किम् ?
(ञ) व्याप्ते स्वरूपं किम् ?
(ट) अनुमानं कति तेषां नामानि लिखत ?
(ठ) का अयथार्थानुभवः ?
(ड) स्वाथनिमानस्य लक्षणं लिखत ?
(ण) लिङ्गं कति तेषां नामानि लिखत ?
(थ) का अन्वयव्याप्तिः ?

8 - [दीर्घ उत्तरीया प्रश्नाः]

- (क) शब्दप्रमाणस्य स्वरूपं लिखत ?
(ख) असिद्धहेतोः स्वरूपं निरूपयत ?
(ग) पराडधनिमानस्य स्वरूपं लिखत ?
(घ) लिङ्गस्य लक्षणं तद्भेदाश्च लिखत ?

- (ड) उपमानस्य लक्षणं सोदाहरणं लिखत ?
- (च) स्वाधनुमानस्य स्वस्यं लिखत ?
- (द) तर्क संग्रह ग्रन्थस्य मंगलाचरणं निरूपयत ?

9- [विश्लेषणत्मकम् प्रश्नाङ्क]

- (क) लिङ्ग परामर्श व्याख्याय पञ्चावयववाक्यं स्पष्टयत ।
- (ख) आप्रयासिदं सपदकृत्यं निरूपणीयम्
- (ग) सपदकृत्यं केवलान्वयि निरूपणीयम्
- (घ) सपदकृत्यं पराधनुमानं निरूपयत